

Udvikling og tradition giver bærekraft

Motto for Fangererhvervets år

Af Kaspar Lytthans



Forvandlingens vind farer i disse år over Grønland. Med et ungdommeligt gå-på-mod og en smittende entusiasme flyttes hegnspæle, der hos nogle aftvinger anerkendelse, hos andre panderynker. Det kun 8 år gamle hjemmestyre vil et »moderne, tidssvarende« samfund og er her nået til en af sine vanskelige opgaver, nemlig at løfte det traditionelle årtusinder gamle grønlandske fangererhverv ud af den krise, det i øjeblikket befinder sig i. Det følgende vil omhandle et skridt på hjemmestyrets vej til at løse denne opgave, nemlig Landstingets erklæring af 1987 som Fangererhvervets år og de hermed forbundne problemstillinger.* Bygdernes er medtaget her, fordi de på mange måder deler skæbne med fangerdistrikterne.

De grønlandske fangerdistrikter og bygderne har igennem årtier – ja, vel egentlig gennem det meste af den danske kolonitid – ikke været levnet nogen særlig bevågenhed i udviklingen af det grønlandske samfund. Trods kæpmæssige investeringer i infrastruktur og

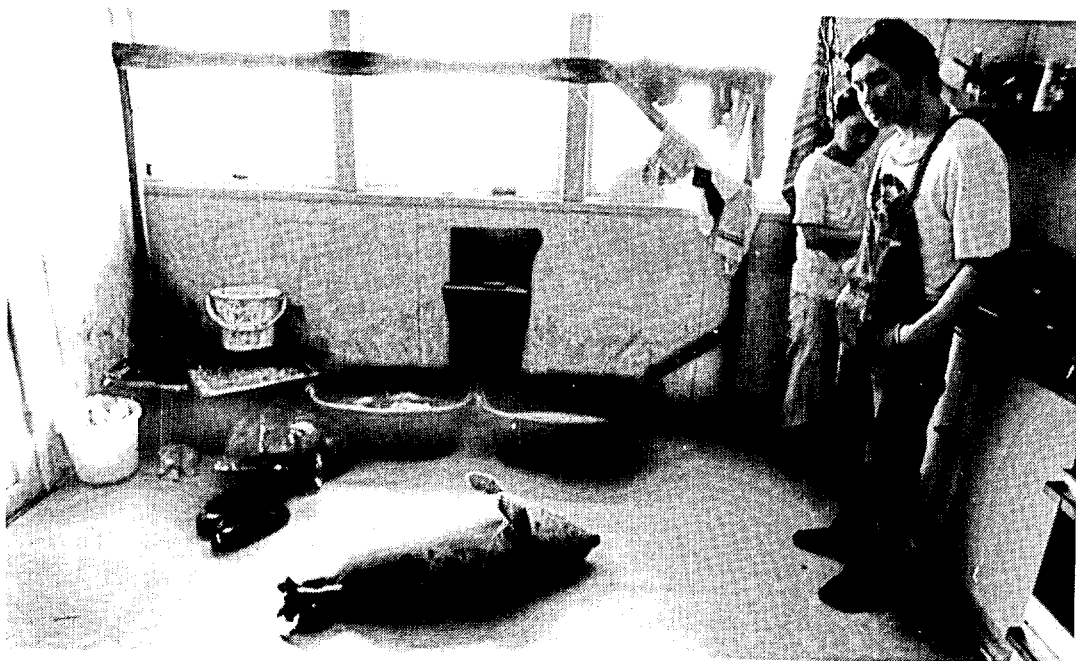
servicesektor, har det i de fleste bygder oftest kun resulteret i det allermest nødvendige, butik, skole noget bolig- og erhvervsstøtte og lignende. Tilknytningen til det øvrige samfund har bestået overvejende af KGH's forsyningsforpligtelse og bygdernes levering af arbejdskraft samt fisk, spæk eller skind, ellers af udpræget isolation.

Konsekvenserne af dette har som bekendt været en mere eller især mindre frivillig affolkning af utallige bygder, mest efter 2. Verdenskrig.

Netop på grund af denne isolation har befolkningen i bygderne i vid udstrækning klaret sig på egne vilkår, hvilket for mange bygder er baggrunden for, at de overhovedet eksisterer på Grønlandskortet i dag.

Situationen med bygdernes tilbagetrukne rolle var stort set gældende endnu da Hjemmestyret i 1979 trådte til, og det var på denne baggrund, at det op gennem 1970'erne i den politiske formulering af den kommende grønlandske politik så stærkt fremhævedes, at de små lokalsamfund og fangererhvervet er grundlæggende elementer i den grøn-

* Bemærkningerne til hjemmestyrets aktiviteter er udtryk for egne holdninger.



Fangerfamiliernes hjem er rammen om utallige forskellige arbejdsfunktioner. Foto: Kaspar Lyttbans, Kap Tobin 1987.

landske kultur og derfor skal sikres bedre vilkår. Også efter 1979 er dette ofte blevet tilkendegivet i Landstinget.

Som en konsekvens heraf etableredes allerede ved hjemmestyrets start et landsstyreområde for bygder og yderdistrikter, hvor yderdistrikterne er de fem fangerkommuner, Uummannaq, Upernavik, Avanersuaq, Tasiilaq/Ammassalik og Ittoqqortoormiit/Scoresbysund. Det har siden stået for en indsats, der skal bedre levevilkårene i bygderne og i fangerdistrikterne, hvilket især er sket gennem tilskud til el- og vandforsyningsanlæg, andelsproduktionsselskaber og servicehuse, støtte til fangstrejser og fangsthuse og en lang række andre forhold. Også på anden måde er forholdene i bygder og fangerdistrikter forbedret de seneste år, bl.a. i form af nye typer selvbyggerhuse og dermed stigende boligbyggeri.

Flere forhold har betydet, at dette ikke har været tilstrækkeligt. Det er en stor opgave at indplacere og sikre de grønlandske fangerdistrikter og bygder i forhold til udviklingen i det øvrige Grønland. Fangerdistrikterne samt bygderne på den øvrige kyst huser ca. $\frac{1}{3}$ af Grønlands befolkning og udgør antalmæssigt $\frac{5}{6}$ af samtlige beboede steder (undtaget baser, vejrstationer og fåreholdersteder).

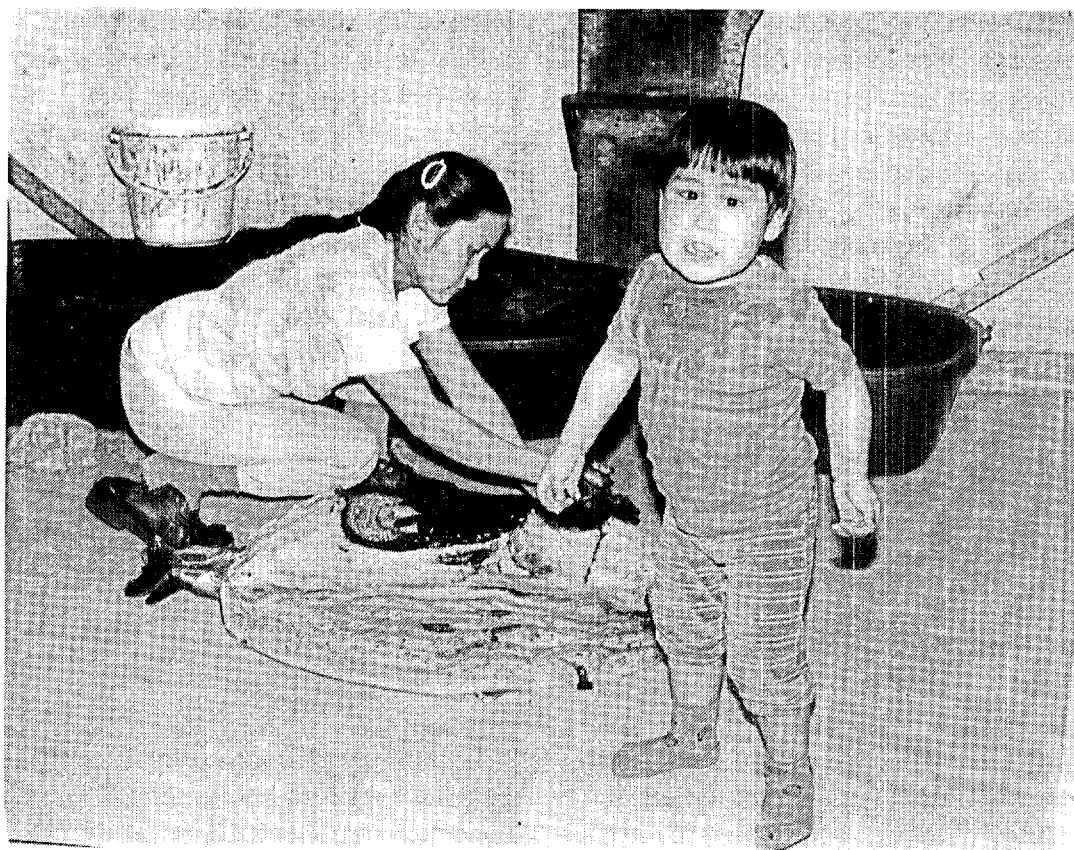
Udviklingen i byerne er foregået i et stadigt hurtigere tempo end de gode viljer omkring bygder og fangerdistrikter har kunnet følge med til, og den har dermed i stedet øget afstanden og samtidig skabt grundlag for større og mere kontante forventninger og krav fra fangerdistrikterne og bygderne til det nye hjemmestyre. Det omfattende arbejde med hjemmestyrets overtagelse af efter-

hånden næsten alle områder har ikke umiddelbart gjort problemerne mindre, men til gengæld skabt nye muligheder.

Endvidere er sælskindspriserne på verdensmarkedet faldet med alvorlige konsekvenser til følge langt ud i de grønlandske fangersamfund. Fangerne må i dag bruge langt mere tid end tidligere for at opretholde selv en minimal indtægt, og for de familier, der har skindindhandling som eneste økonomiske grundlag, former tilværelsen sig ofte på overlevelsesniveau.

Landstinget besluttede på baggrund af disse forhold at erklære 1987 for

Fangererhvervets år. Hensigten med dette er, at der skal ske en koordination af bestræbelserne for at forbedre forholdene i fangerdistrikterne og bygderne. Initiativet blev drøftet på Landstingets efterårssamling oktober-november 1986, og der blev her fremlagt en lang række områder, der skal gøres til genstand for en særlig indsats. Udgangspunktet er – som i flere andre områder af hjemmestyrets politik – forbedringer i erhvervsforholdene for derigennem at skabe bedre beskæftigelsesmuligheder. Der skal derfor dels sikres bedre forhold i selve fangererhvervet, dels ske en



Om vinteren optøes og flånses alle sæler på stuegulvet. Foto: Kaspar Lyttbans, Kap Tobin 1987.

udvikling af fiskeriet, enten som økonomisk grundlag eller som supplement i fangerdistrikterne.

Befolkningen i fangerdistrikterne og i bygderne deltager kun i yderst ringe omfang i det storstilede og effektive trawlfiskeri langs Grønlands kyster, men forudsætningen for, at man i disse områder har mulighed for selv at udnytte de lokale ressourcer som indtægtskilde og ikke kun til eget forbrug er, at der opbygges et net af lokale indhandlings- og produktionsfaciliteter. Denne udvikling er allerede godt i gang, dels gennem etableringen af andelsproduktionsanlæg, dels gennem modernisering af eksisterende anlæg, men især i fangerdistrikterne er behovet langt større end hidtil planlagt. Etableringen af produktionsanlæg skal her næsten starte fra bunden af. Som konsekvens af Fangererhvervets år skal der derfor påbegyndes en effektiv forberedelse og koordination af de kommende bestræbelser, der jo bl. a. vil medføre et kraftigt teknologisk spring de fleste steder.

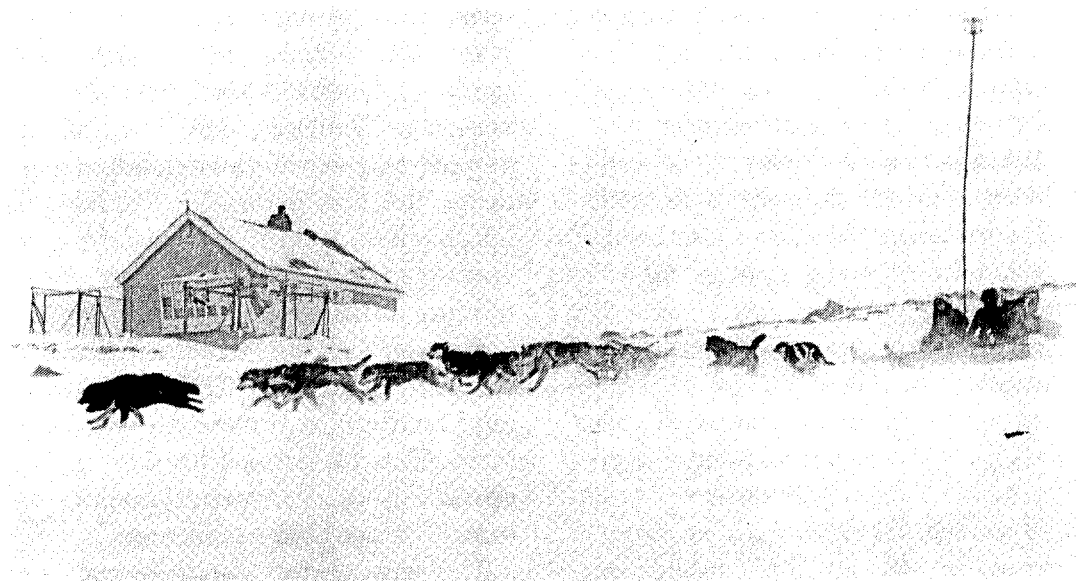
Selv om fangsten i dag ikke udgør det samme økonomiske fundament som tidligere, er fangererhvervet langt fra forsvundet. I en stor del af fangerdistrikterne er det endnu eneste indtægtskilde, og flere andelsselskaber har bygget produktionen op omkring fangstprodukter. På den ene side kan fangererhvervet derfor støttes ved, at man forbedrer omstændighederne omkring selve fangstaktiviteten. Man kan f. eks. forbedre slædevejene og udvide den økonomiske støtte, der i øjeblikket ydes til fangstrejser, hvor mange familier flytter ud til særligt fangstrige egne i eksempelvis et helt år

samt skabe lettere adgang til fartøjer, der er velegnede til fangstbrug.

På den anden side er det nødvendigt også at fremme produktudviklingen af de færdige fangstprodukter, og dermed sikre dem en rimelig afsætning. Dette har da også været emne for megen debat, og det er også her, der i høj grad er behov for at skabe nye og utraditionelle løsninger. Der arbejdes endvidere på at mindske det store arbejde, der i dag ligger i klargøringen af sælskindene, og som udgør en voldsom arbejds- og tidsmæssig belastning for fangerhustruerne. Samtidig er udviklingen af nye produkter af skind i stærk fremgang, dels i Grønlandsgarveriet i Qaqortoq, dels i lokale systuer rundt i Grønland.

Udover skind indgår fangstprodukter og lokalt producerede varer kun i begrænset omfang i forsyningsstrukturen inden for Grønland. Hvis fangerdistrikterne imidlertid skal knyttes nærmere til det øvrige samfund, og hvis lokalproduktion skal kunne svare sig i disse områder, må såvel vare- som persontransport udvides, billiggøres og indrettes på at udligne ulemperne ved de lange islægsperioder. Inden for det sidste år er der påbegyndt en udvidelse af helikoptertrafikken i fangerdistrikterne, men organiseringen af både lokale og landsdækkende forsyningsnet, der i højere grad prioriterer bygdernes og fangerdistrikternes behov, må nødvendigvis være en del af den kommende tids planlægning.

Selv om bygderne naturligvis på mange måder ikke vil kunne tilbyde samme faciliteter som i byerne, er tilbuddene i dag dog langt fra tilstrækkelige eller



Der er styrke og dynamik i den grønlandske fangerkultur. Foto: Kaspar Lyttbans, Kap Tobin 1987.

rimelige. Udover initiativerne til forbedringer direkte i erhvervet og afsætningen, er en lang række tiltag nødvendige for at de generelle forhold i fangerdistrikterne og bygderne bliver så gode, at befolkningen har mulighed for at blive boende.

El- og vandforsyningen har siden hjemmestyrets start været under kraftig udbygning, og næsten alle bygder har i dag elværker. Vandforsyningen er derimod ofte meget vanskelig og samtidig betydeligt mere kostbar. Men da begge dele er blandt forudsætningerne for de fleste produktionsanlæg og for den eksisterende spredte bosætning, fortsættes denne udbygning.

For bedre at udnytte vandforsyningen og for at aflaste især kvinderne for deres hårdeste arbejde gennem at kompensere for manglende faciliteter i hjemmene, er der de seneste år påbegyndt en eta-

blering af såkaldte servicehuse. Her foregår særligt vandkrævende funktioner såsom tøjvask, badning og klargøring af skind tillige med husflidsaktiviteter m. m. Især i fangerdistrikterne ventes disse »fælleshuse« at blive til stor gavn.

I januar 1987 overtog Hjemmestyret ansvaret for Grønlands Tekniske Organisation fra staten, og en indsats i fangerdistrikterne er i den forbindelse nævnt som en passende markering af de nye muligheder, der ligger i dette. Havne og veje mangler i katastrofalt omfang i fangerdistrikterne og bygderne, og mange boliger er af meget ringe standard og rummer ofte flere generationer, hvilket afholder mange unge og nye familier fra at blive boende i bygden.

En bedre sundhedsservice har længe været efterlyst, og der har derfor lydt adskillige opfordringer til Ministeriet for Grønland, der har dette som det sidste

bevillingsmæssige område, om at deltage i udviklingen af bygderne og fangerdistrikternes forhold, også inden Hjemmestyrets overtagelse af området.

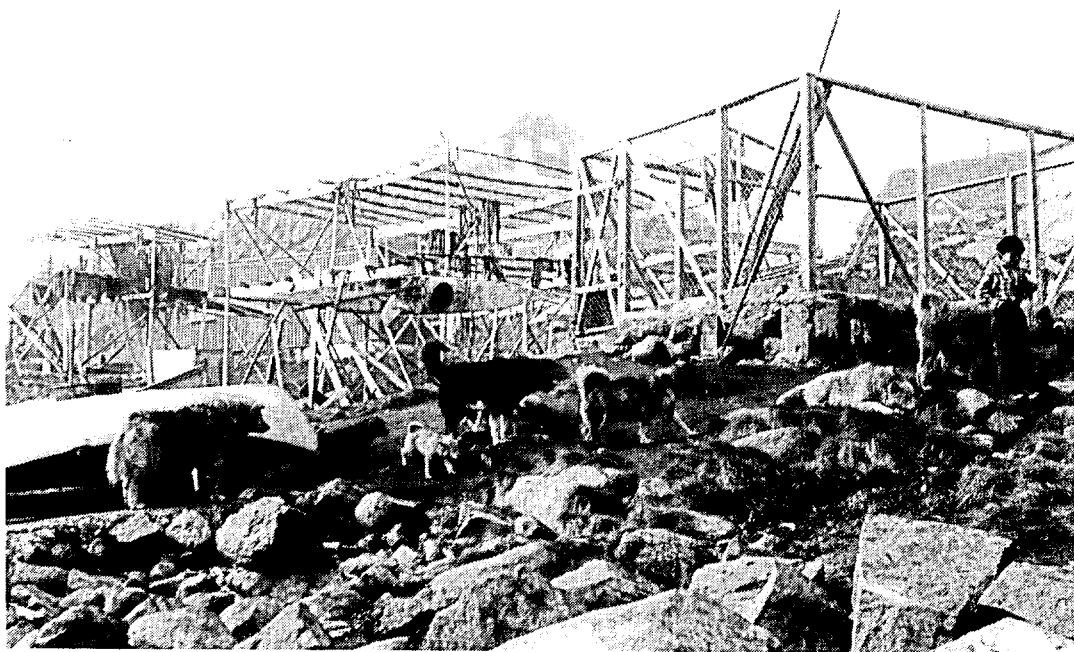
Uddannelsessituationen er et særligt følsomt område, som det også understregedes under debatten i Landstinget. Uddannelse er stadig et nøgleord i udviklingen og styringen af det fremtidige Grønland, selv om problemerne er af gammel dato. Alene mangel på kvalificeret og tilstrækkelig folkeskoleundervisning kan let hægte de mindre bygder af – især i fangerdistrikterne – og dermed tvinge forældrene til at søge til byerne for der at sikre sig børnenes uddannelse.

Også anden faglig uddannelse er en mangelvare i bygder og fangerdistrikter. Mange uddannelser sigter på speciali-

serede arbejdsfunktioner i byerne og svarer ikke til behovene i de små lokalsamfund. Derfor skabes der i disse år særlige uddannelser, dels som lokaltilpassede opgaver af eksisterende uddannelser, dels som nyformede håndværkeruddannelser, specielt for bygdernes behov, og endvidere foregår der en reorganisering af fangeruddannelsen.

Rækken af nødvendige initiativer kunne fortsætte langt endnu, og debatten i Landstinget berørte da også meget mere. Den fik dermed karakter af ideopsamling og igangsætterfunktion, således som det også var tiltænkt.

Desværre betød landstingsvalget i foråret 1987, at årets aktiviteter blev forsinket, men gennem en tillægsbevilling i foråret ydede Landstinget støtte til en række initiativer i anledning af året.



Bygden Kangarsuatsiaq, Proven, i Upernavik kommune. Foto: Ole Hertz 1966.



Flænsning af sildepisker i Eqalugaarsuit, Qaqortoq kommune. Foto: Ole Hertz.

Støtten er især gået til ekstraordinær opførelse af fangsthytter i år samt andre lokale forbedringer for fangere. Derudover til oplysningsformål og diverse private initiativer.

Som mærkedag og som en slags startskud på de kommende bestræbelser afholdtes lørdag den 29. august 1987 som Fangererhvervets dag, en festdag, der rundt i Grønland markeredes på behørig vis.

Det er imidlertid ikke realistisk at forestille sig alle disse omfattende og nødvendige ændringer gennemført i 1987. Hensigten med dette temaår er i højere grad at foranledige, at både Hjem-

mestyre og kommuner gør sig problemerne klart og samtidig er indstillet på at yde en særlig indsats for at løse dem. Ligeledes at påbegynde en planlægning og dermed sætte en udvikling på skinner, der kan tilgodese bygdernes og fangererhvervets behov. På længere sigt vil disse initiativer nemlig sandsynligvis bringe temmelig afgørende ændringer med sig i bygder og blandt fangerbefolkningen.

Dette initiativ er således båret af særligt to ting. Dels erkendelsen af det enorme efterslæb, der kendetegner de grønlandske fangerdistrikter i forhold til udviklingen i resten af Grønland. Dels

det i 1970'erne politisk skabte mål at skabe økonomisk bærekraft gennem en integration af det traditionsrige og uundværlige fangererhverv og de dominerende, men uundgåelige nye udviklingstendenser. Heri ligger den store og måske egentlige udfordring for Hjemmestyret, nemlig en faktisk anerkendelse af fangersamfundenes livsform som en ligeværdig drivkraft i det nye Grønland.

Heri gemmer sig tilsyneladende også mange vanskelige modsætninger, der ikke alene har med begreberne tradition og udvikling at gøre. De knytter sig i højere grad til de modsætninger, som følger med en »national« organisering af lokalsamfund, der i sig selv rummer en indbygget selvforvaltning og dynamik, sådan som det findes i de små grønlandske samfund.

Der knytter sig derfor to væsentlige forudsætninger til aktiviteterne i forbindelse med Fangererhvervets år. For det første må man sikre sig den bedst mulige belysning af forholdene i bygder og blandt fangere som udgangspunkt for initiativerne. Til dette formål er der behov for bl. a. en betydelig samfundsvidenskabelig indsigt i lokale forhold og i den dynamik og styrke, der kendetegner de grønlandske fangersamfund. For det andet er det nødvendigt for at opnå et rimeligt resultat, at initiativerne baseres på lokale ønsker og indsigt, samt at lokalbefolkningen i videst mulig om-

fang deltager i planlægningen og iværksættelsen af alle aktiviteter. Det er igen viljen og evnen til at opfylde disse forudsætninger, at Hjemmestyret kan vise sin store styrke.

Efterskrift

Efter artiklens tilblivelse er der taget to afgørende, nye initiativer som udløbere af Fangererhvervets år.

Landsstyreområdet for bygder, yderdistrikter og landbrug har påbegyndt en planlægning af udbygningen af bygderne i hele Grønland. Forarbejdet til dette sker gennem en samlet registrering af de eksisterende forhold i bygderne og gennem tæt dialog med fire udvalgte bygder (såkaldte referencebygder). En samlet plan for udbygningen af alle bygderne skal derefter udarbejdes til Landstingets forårssamling 1989. Planen skal skabe bedre overblik over udbygnings- og investeringsbehovet samt danne grundlag for en koordinering af de forskellige anlægsopgaver.

For særligt at fremme og styrke planlægningen i yderdistrikterne er der oprettet arbejdsgrupper for de fem yderdistriktkommuner, og det samme sker også for Kangaatsiaq og Nanortalik kommuner. Her vil politikere og embedsmænd fra Hjemmestyret og kommunerne i samarbejde fastlægge planlægningen i de enkelte kommuner.